

Що таке Волинська трагедія і чи може стати перепорою для України на шляху до ЄС

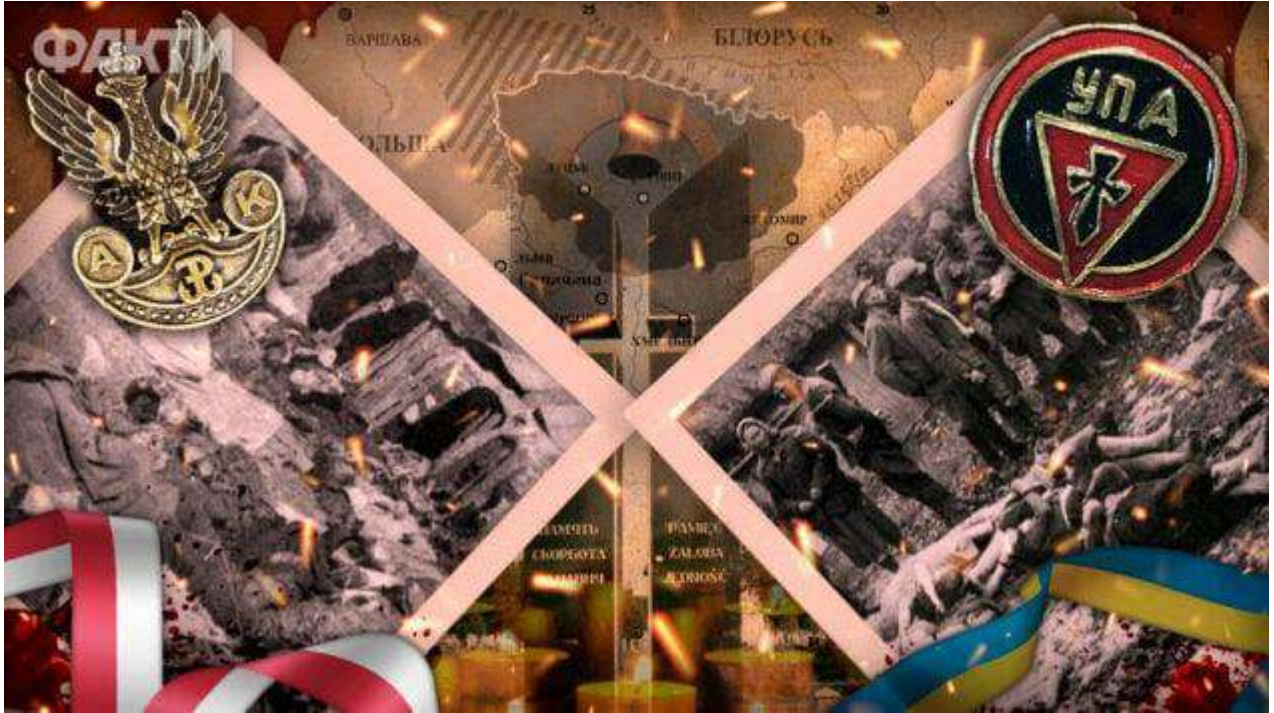

Фото: Факти ICTV

Опубліковано: Що таке Волинська трагедія і чи може стати перепорою для України на шляху до ЄС // Факти ICTV. – 2023. – 10 листопада. URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20231110-shho-take-volynska-tragediya-i-chy-mozhe-staty-pereponoyu-dlya-ukrayiny-na-shlyahu-do-yes/>

Моторошні події на Волині у 1943 році в Україні називають Волинською трагедією, тоді як у Польщі їх кваліфікують як Волинську різанину. У липні 2023 року минули 80-ті роковини цієї трагедії – обопільних етнічних чисток польського та українського населення, які здійснювали Українська повстанська армія з одного боку, та з іншого – Армія Крайова, за участю батальйонів шуцманшафту та радянських партизанів.

Щодо жертв Волинської трагедії обидві сторони дають різні цифри: українські історики кажуть про вбитих від 9-10 тис. українців, а деякі цифри наводять і до близько 15 тис. Польські історики називають цифру у 2-3 тис. українців-жертв Волинської трагедії.

На думку польських істориків, на Волині у 1943-44 роках загинуло близько 35-40 тис. поляків. Також є цифра про 60 тис., а у публічному

польському просторі лунають заяви й про 100 тис. загиблих поляків. Українські історики називають цифри завищеними.

У липні 2016 року польський Сейм підтримав документ, в якому події 1943-1945 років на Галичині та Волині назвав геноцидом громадян Польщі. Також було призначено 11 липня щорічним Днем пам'яті жертв цієї трагедії у Польщі.

А через два роки за кабінету Дональда Туска депутати Сейму ухвалили помірковану версію волинської резолюції, в якій події на Волині назвали не геноцидом, а “етнічною чисткою з ознаками геноциду”. Від голосування тоді утрималися здебільшого представники партії Право і справедливість, бо не хотіли голосувати за резолюцію, яка не називає подій на Волині геноцидом.

Нещодавно заступник глави МЗС Польщі Павел Яблонський заявив, що Україна зможе вступити до Євросоюзу лише після ексгумації жертв Волинської трагедії. За його словами, цей процес уже розпочався на першій ділянці у селі Пужники на Тернопільщині.

Факти ICTV поспілкувалися з доктором історичних наук **Павлом Гай-Нижником** щодо питання Волинської трагедії, її причин, періоду та ставлення до неї, а також запитали в політолога **Ігоря Рейтеровича**, чи може Польща зробити це перепорою для України на шляху до Європейського Союзу.

Які причини Волинської трагедії?

Історик Павло Гай-Нижник зазначає, що говорячи про Волинську трагедію, треба враховувати, чому взагалі таке могло статися. Чому виник український “тероризм” та український національно-визвольний рух?

— Наші партнери, друзі, сусіди іноді забувають, що згідно з Сен-Жерменським договором, вони мали надати на території Польщі українській громаді автономію, зокрема політичну та культурну. Це було знехтувано. Потім провадилася політика санації та пацифікації. Плюс релігійний терор щодо окатоличення, не агітаційного, а силового зі спалюванням церков. Відповідно, виник ґрунт для різних українських молодіжних організацій, які не хотіли цього терпіти і робили спротив.

Так виникли ОУН-революційна та багато інших організацій, – каже історик.

Він зауважує, що Волинська трагедія – це тільки наслідок усіх цих подій. Крім того, немає жодного наказу Української повстанської армії, його проводу, його головнокомандувача про будь-які репресії або винищення польського населення.

Хрести на місці вбивства 11 липня 1943 року 200 поляків у с. Павлівка на Волині. Фото: Галина Терещук

На цій же території діяли у переодягнутих формах з одного боку – німці, а з іншого – радянські партизани, тобто підпільні загони НКВД. Все це спровокувало ланцюгову реакцію взаємної помсти.

– При цьому жодного стосунку командування УПА до цього не має. Інша справа, що були окремі інциденти, де історики знають прізвища та винуватців. Тому Волинська трагедія – не різанина українців проти поляків, як показують наші польські сусіди. Це конфлікт, провокований німецькою владою та російсько-радянським підпіллям до того, щоб зіштовхнути два народи під приводом попередніх протиріч, – вказує Гай-Нижник.

Історик додає, що є відомі факти про те, що польська поліція, прислужники гестапо, яким служили етнічні поляки, мали озброєння та право розстрілювати українців. Відповідно, йшла акція відплати.

— Потім ці акції відплати набули великого розрахунку та обсягу, але ніколи УПА не говорила про винищення польського населення. Це все радянські наративи, і ті, хто поширюють у Польщі, і зокрема в Україні інформацію про це, по-перше, брешуть, а по-друге, працюють на Росію, аби розбити західний цивілізаційний фронт і для дискредитації українців та поляків в очах одне одного.

Він додає: Справжні вчені-науковці довели, що все це була інтерпретація і підставні речі, через які виникали певні конфлікти, коли переодягнуті радянські підпільники приходили винищували польське село у формі УПА, відповідно, Армія Крайова робила відплатну акцію, і так виникали певні конфлікти.

Між українським та польським національно-визвольними підпіллями були декілька варіантів перемовин у 1943, 1942 роках та раніше. Історик каже, що це означає, що ті, хто дійсно боролися, знали тоді, хто провокує ці міжетнічні сутички.

— Треба сказати, що врешті Волинь – етноісторична українська земля, яка була окупована Польщею, а інша частина – радянськими військами та владою СРСР. Українці вели виправдану історично, зокрема з точки зору сучасного міжнародного права, національно-визвольну боротьбу, – зауважує він.

Чому у Польщі рідко згадують етнічні чистки українців, зокрема Армією Крайовою?

— Польський істеблішмент, особливо політичний, “торгує смертями” – це найбільш нищий спосіб популярності серед виборців і плебсу. Були етнічні чистки, також створені Армією Крайовою, і не лише ними, а й польськими шуцманами, етнічними поляками, яким давали зброю німці. Це колишні землевласники, а також кримінальні елементи, які часто видавали себе за Армію Крайову, але Армія Крайова також скоювала злочини.

Історик зазначає, що польський політичний істеблішмент спекулює, називаючи всіх українців різунами, уособлюючи це в Українській повстанській армії, і трансформуючи ці рецидиви минулого на сучасне.

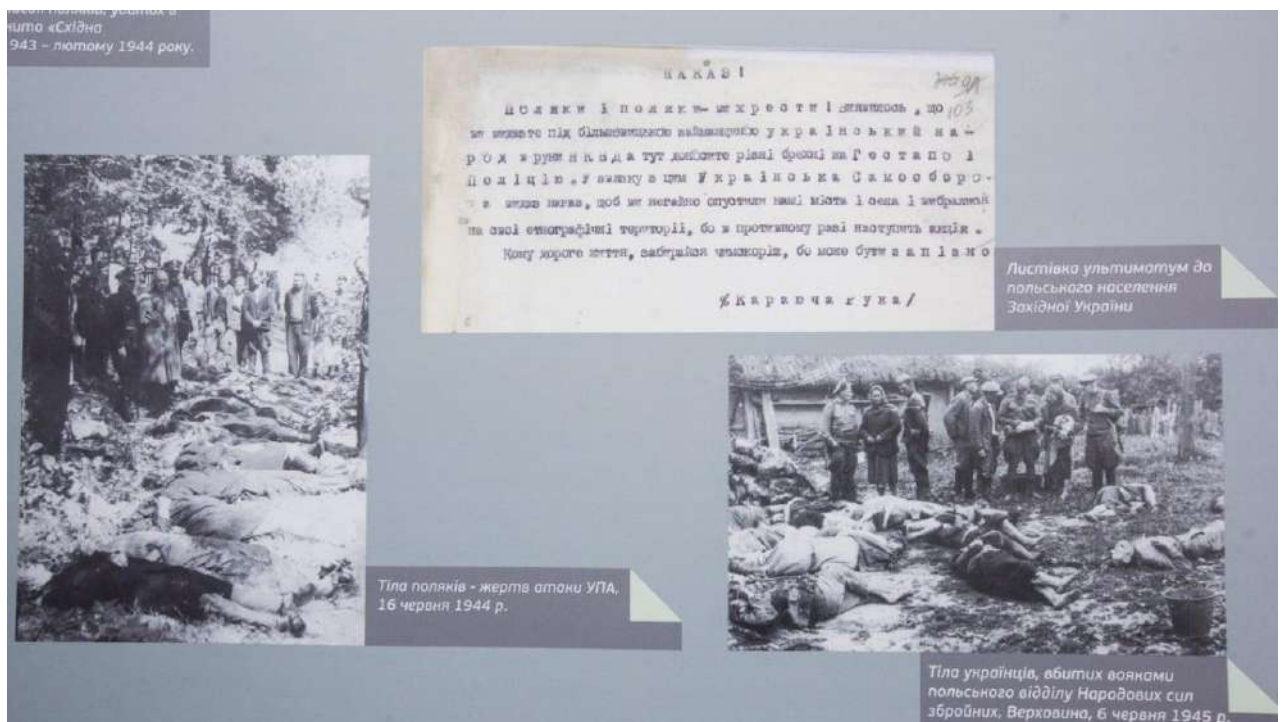
Це безвідповідально і означає, що ті, хто це робить, працюють на російську кремлівську пропаганду.

Коли певний загін, де є прізвище, зокрема й польський, може бути й український, зробив якийсь злочин, треба називати загін та відповідальних.

Який період охоплює Волинська трагедія?

— Найбільший сплеск протистояння на території Волині чотиристороннього – польського, українського, радянського та німецького, де радянці і німці грали за лаштунками і провокували це, припадає на 1943 рік. Це найбільший апогей цього, де фактичні маніпулятори добре грали не лише далеким минулим, а й нещодавнім, – каже Гай-Нижник.

Досі немає остаточних цифр жертв ні з українського, ні з польського боку, але дуже великі спекуляції з цього боку політичні. Тому у суспільно-політичному контексті важливо віддати цю тему на розпис академічним вченим-історикам, вважає він.

Виставка 100 років сусідства: Україна і Польща, присвячена українсько-польським відносинам за останні 100 років, у Києві в листопаді 2018 р. Фото: УНІАН

Великі сусідні народи завжди мали тяжкі стосунки і тертя. Ми знаємо про столітні війни, війни німецької Прусії з Францією, англо-французьке протистояння. Але це не заважає сьогодні бути цим країнам союзниками.

Як українцям ставитися до Волинської трагедії?

— Як до трагедії українського народу, який зазнав репресій і винищення з боку польських окупантів, позаяк це українська історична та етнічна територія, яка була окупована. Ці репресії та винищення були зумовлені та підігріті радянським підпіллям та німецькою окупаційною владою.

Ми знаємо лише одне: всі жертви з українського боку Волинської трагедії є українськими громадянами без де-юре громадянства, але є етнічними українцями. Одні з них брали участь у національно-визвольній боротьбі, а інші були прихильниками української державності, а також були братами, сестрами і дітьми нашого народу.

Тому всі вони потребують пошанування, наших свічок та пам'яті, і найголовніше, ми ніколи не віддамо нашу честь і гідність на політичну кон'юнктуру сьогодення. Це наша земля, наші люди, і невинно вбиті потребують пошанування, а герої, які захищали цих невинно вбитих, повинні отримати наше поклоніння і славу, наголошує Гай-Нижник.

Чи може Польща зробити тему Волинської трагедії перепорою для України на шляху до ЄС

Політолог **Ігор Рейтерович** не вважає, що цю тему у Польщі підніматимуть як ключову, але про неї “безумовно говоритимуть, оскільки вона є важливою, як мінімум для поки що нинішньої владної коаліції”.

— Тут є цікавий нюанс, який пов'язаний з тим, що багато що буде залежати від того, яка коаліція буде сформована у Польщі. Якщо там фінально буде сформована та, яка зараз по голосах опозиційна ліво-ліберальна, то вони питання історичної пам'яті не будуть так жорстко підіймати, як це підіймає, наприклад, Право і справедливість (ПіС).

Тоді про це будуть говорити, але можливо, зроблять все ж таки правильний хід, щоб було правильно і з їхнього, і з нашого боку, віддати це питання на відкуп історикам. Щоб цим займалися історики, а не політики. Тим більше, що у нас є Інститут національної пам'яті, і в них є Інститут національної пам'яті. Треба було б на цьому рівні комунікувати, – вважає він.

Фото: Depositphotos

Рейтерович зауважує, що якщо представники право-консервативних партій збережуть ті чи інші посади, вони, безумовно, питання Волинської трагедії будуть актуалізувати, постійно згадувати про нього і вимагати того, щоб Україна зробила певні якісь кроки, які для них є прийнятними.

— В цьому випадку, наприклад, екстумація тіл. З іншого боку, це не є якоюсь серйозною темою для України. Я маю на увазі, що у нас немає принципового небажання це робити. Україна готова працювати за цим напрямом, єдине що в нас і в попередні роки говорили, і піднімали це питання, що це повинен бути взаємний процес. Ми займаємося дослідженнями тут, ви займаєтеся дослідженнями у себе. Оскільки там є і вояки УПА, які загинули та поховані на території нинішньої Польщі.

Тому у контексті якоїсь спільної комісії ці питання можна вирішити, але я не думаю, що воно буде настільки ключовим, що Польща буде ним маніпулювати та ставити палки в колеса Україні на шляху до ЄС. Врешті-

решт, у них є більш актуальні питання, пов'язані з тією ж аграрною сферою. Воно більш важливе, ніж питання історії.

— Тобто, це питання може бути пом'якшене у потенційно новому уряді Дональда Туска?

— Звичайно. Вони навіть, коли йшли на вибори, ліво-ліберальна коаліція не підіймала настільки сильно та жорстко ці питання, як це робила ПіС зі своїми партнерами. Для них питання історичної політики – це частина тріади, про яку вони постійно говорять: історична політика й пам'ять, католицизм та праві традиційні, консервативні цінності. Це в них дуже сильно поєднано. Вони про історію говорили багато.

Можна згадати, що за попереднього президента Петра Порошенка були домовленості. Наче про все домовилися і в деяких моментах, заради справедливості, поляки ці домовленості порушували.

Вони не робили якісь речі щодо українських поховань, які були на території Польщі, і тому, якщо влада зараз зміниться, у Туска та його коаліції будуть набагато важливіші питання, якими вони будуть займатися: що на рівні Європейського Союзу, що на рівні взаємовідносин з Україною.

— Питання історичної пам'яті буде там, але воно не буде ключовим. Воно в трійку (важливих питань, – **Ред.**) точно входити не буде, а може й у п'ятірку, тому що їх цікавлять, насправді, інші речі. Вони можуть зробити такий крок і сказати: хай історики дійдуть спільної згоди, складуть якусь карту поховань, карту ексгумації, які треба робити, а ми далі будемо вирішувати, наприклад, на рівні урядів.

— Який ризик того, що після Угорщини з мовним питанням, Польщі з Волинською трагедією, інші сусіди України висуватимуть подібні вимоги?

— В принципі, якщо так подивитися, якихось інших суперпринципових питань гуманітарного плану проблем ми з іншими країнами не маємо. На такому рівні, як в нас було з поляками та угорцями, в нас таке не виникало. Інші меншини, які є в Україні, їхні країни таких питань не підіймали.

Тому, я думаю, з іншими країнами у нас буде дискусія більше економічна. А оці дві країни потенційно можуть додати до неї такий гуманітарний, національний, мовний фактори. Вони достатньо активно, звичайно, його будуть використовувати, – підсумував політолог.

